

آسیب‌های اجتماعی نوجوانان طردشده از خانواده با تأکید بر آموزه‌های اسلامی

فاطمه گنج‌آور*

چکیده

از جمله مسائل مهم بی‌مه‌ری و بی‌عاطفگی در خانواده و طرد شدن از طرف والدین در حوزه علوم اجتماعی مسئله نوجوانان است که سبب آسیب و معضلات بسیاری چه در خانواده و چه در جامعه می‌شود عدم پذیرش و محبت و عاطفه کافی در بین خانواده و از طرف والدین برای قشر نوجوان آسیب‌هایی در پی دارد و فرد رو به کارهایی در بیرون از محیط خانواده و اجتماع برای جبران آن در خانواده می‌شود از جمله اعتیاد، فرار و بزهکاری و سرقت و تجاوزات جنسی در این مقاله به‌منظور بررسی این امر با روش توصیفی-تحلیلی با استناد به منابع کتابخانه و آموزه‌های اسلامی به بررسی این مسئله می‌پردازیم که آسیب‌های اجتماعی طرد شدن نوجوان از خانواده کدام‌اند؟ نتایج پژوهش حاکی از این امر است که طرد شدن نوجوان از طرف خانواده زمینه آسیب‌های اجتماعی اعتیاد، فرار از خانه، سرقت، منحرف شدن و تجاوز جنسی را فراهم می‌آورد.

واژگان کلیدی: آسیب، اجتماع، آموزه‌های اسلامی، طرد، نوجوان.

*. طلبه سطح دو حوزه علمیه علمیه فاطمه الزهراء (س) شهرستان اسلام‌آباد غرب.

مقدمه

از جمله واقعیت‌های مهم که جامعه مدرن امروز درگیر آن است مسائل و آسیب‌های اجتماعی است آسیب‌های اجتماعی در دنیای امروز حجم وسیعی را به خود اختصاص داده است آسیب‌های اجتماعی طرد جوان موضوع مهم حوزه علوم اجتماعی است. عصر حاضر تعامل بین اعضاء با نوجوان نکات بسیار مهمی وجود دارد از جمله این نکات تعامل والدین برای درک یا عدم درک فرزندان است که درک متقابل و متضاد طرد است از آنجاکه خانواده اولین بستر آموزش، پرورش و تربیت هر کودکی محسوب می‌شود، پس توقع بیجایی نیست که سنگ بنای اولیه تمامی مسائل شناختی فرزند در این نهاد مهم شکل گرفته و مرحله به مرحله رشد و متعالی گردد. آسیب اجتماعی در عصر حاضر در حال گسترش است و باعث تأثیر مخرب روی جامعه به وجود بیاید و جامعه ناامن و با مشکلات اجتماعی و روانی فراوان داشته باشیم طرد جوان از خانواده دارای آسیب و معضلات و تنش‌هایی است مسائلی مانند فرار دختران اعتیاد پسران ریشه از خانواده و طرد شدن از خانواده دارد جوانان رانده شده آن‌هایی هستند که مجبور به ترک خانه شده‌اند و یا والدینشان آن‌ها را در معرض سوءاستفاده قرار داده‌اند. نقش خانواده در پایه‌ریزی شخصیت فرزندان غیرقابل تردید است خانواده مناسب‌ترین بستر برای رشد و تکامل انسان است. در خانواده نیاز کودک به امنیت محبت تعلق احترام و شکوفایی شکل می‌گیرد منبع تغذیه نیاز شناختی عاطفی اخلاقی جسمانی و اجتماعی کودک است در خانواده خلع کودک بازسازی یا پُر می‌شود و اگر طرد شود دچار آسیب‌های فراوانی می‌شود. انحراف غفلت اعتیاد فرار سرقت تجاوز جنسی خودکشی منحرف شدن ز آسیب‌های اجتماعی طرد جوان از خانواده است... پژمردگی سستی تنبلی اعتیاد ترک تحصیل و فاسدشدن بسیاری از فرزندان ریشه در اختلاف پدر و مادر و طرد شدن از خانواده دارد. نوجوانان به دلیل ویژگی خاص خود مانند فقدان توانایی و مهارت زندگی اجتماعی لازم برای مواجهه صحیح با محیط اجتماعی و وابستگی به بزرگسالان والدین در رفع نیاز و طی کردن مراحل رشد بیشتر از سایر گروه‌ها در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند. رابطه نامناسب و عاطفی عدم توجه به خواسته نوجوانان و ارزش‌های آن‌ها را در یک بحران فکری و آشفتگی روانی قرار می‌دهد و در خانواده احساس پوچی و بی‌کفایتی می‌کند درزمینه گرایش به انحراف در او در اجتماع پدید می‌آید از جمله اهمیت پیگیری مسائل آسیب‌های اجتماعی مربوط بودن آن‌ها به نوجوانان برای پیشگیری از این حل مشکلات اجتماعی و تعارضات به وجود آمده در این مورد باید این بحث موردبررسی قرار گیرد آسیب‌های اجتماعی

بیشترین ضربه و خطر را برای هر جامعه‌ای در بردارد متوجه آحاد جامعه من جمله نوجوانان است و بیشتر تبعات ناگوار اقتصادی فرهنگی اجتماعی و سیاسی از این آسیب‌ها بر جای می‌ماند لذا اهمیت و ضرورت پژوهش بیش‌ازپیش است شناسایی علل ایجاد این آسیب‌ها برای کنترل آن‌ها از سوی خانواده‌ها برای جامعه سالم ضرورت دارد از آنجاکه فهمیدن این عوامل که چه آثاری در طرد نوجوان از خانواده وجود دارد برای جلوگیری از انحرافات فردی و اجتماعی آن و شناسایی این عوامل و از بین بردن خطرات و بیماری‌های روحی روانی آن‌ها اهمیت دوچندان دارد مسائلی مانند جلوگیری از مصرف مواد مخدر اعتیاد رفتارهای پرخطر مانند خودکشی سرقت انحراف و تجاوزات جنسی در بین جوانان و نوجوانان در سال‌های اخیر به یک مسئله اجتماعی مهم تبدیل شده است در مورد مقوله آسیب اجتماعی به‌تنهایی و هم‌چنین طرد خانواده به‌تنهایی مقاله، پایان‌نامه و کتاب‌های زیادی انجام گرفته اما پژوهش که به‌طور خاص به این مفهوم اشاره کند تبیین و بررسی نشده است من جمله کتاب آسیب‌شناسی اجتماعی در نوجوانان امروزی تألیف فرهاد اسدی جرجافکی (۱۴۰۳) که در آن به تعریف آسیب اجتماعی و علل آن پرداخته و از لحاظ فردی و اجتماعی آسیب را مورد بررسی قرار داده است لذا از طرد از خانواده و تأثیر آن در آسیب اجتماعی بحث نشده است لذا از نوآوری پژوهش این است که این مقوله را در قسمت طرد خانواده و آسیب‌های اجتماعی مربوط به آن بررسی می‌کند لذا یکی از مهم‌ترین مسائل روز اجتماعی طرد اجتماعی است افرادی که در خانواده مورد بی‌مهری قرار می‌گیرند یا ناخواسته طرد می‌شوند برای جبران این کمبود و یا برای رهایی از این بی‌مهری دست به ارتکاب عواملی مانند اعتیاد، فرار از خانه، سرقت، خودکشی و منحرف شدن می‌زنند با توجه به اهمیت موضوع طرد اجتماعی در جامعه این مسئله مطرح می‌شود که آسیب اجتماعی طرد جوانان در خانواده کدام است؟

مفهوم شناسی

بیان مفاهیم برای آشنایی بیشتر با موضوع است در این قسمت به تعریف آسیب اجتماعی و طرد و آموزه‌های اسلامی می‌پردازیم.

۱. آسیب اجتماعی

آسیب واژه‌ای فارسی و دارای معانی متعددی است آذر گزند آفت عیب نقص درد و زیان برخی از معانی لغوی آن است.^۱

۲. طرد

اخراج، تبعید، نفی بلد، رد، نفی، وازده، دک کردن، دور کردن، راندن، تاراندن.^۲
طرد اجتماعی به معنای محروم شدن از مشارکت در نهاد اجتماعی تعریف شده.^۳

آسیب‌های اجتماعی طرد

از جمله آسیب‌های اجتماعی اعتیاد، فرار از خانه، سرقت، منحرف شدن، تجاوز جنسی، خودکشی است که در ذیل به بحث و بررسی در این مورد می‌پردازیم.

۱. اعتیاد

از جمله آسیب‌های اجتماعی که در نوجوانان طرد شده در خانواده ممکن است اتفاق افتد اعتیاد است اعتیاد یکی از بزرگ‌ترین آسیب‌های اجتماعی است که بسیاری از نوجوانان به دلیل کنجکاوی، فشار دوستان، مشکلات خانوادگی یا عدم آگاهی به سمت آن می‌روند. در قرآن و روایات، ترک مواد مخدر و نوشیدنی‌های حرام همچون الکل به شدت توصیه شده است. در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (مائده، ۹۰)

۱. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۱۰۱.

۲. معین، فرهنگ معین، ص ۲۳۹.

۳. معین، فرهنگ معین، ص ۲۳۹.

در این آیه، اسلام به شدت از مصرف الکل و مواد مخدر نهی کرده و به مسلمانان توصیه می‌کند که از آن‌ها اجتناب کنند.

طرد از خانواده به‌ویژه در دوران بحرانی زندگی، مانند دوران نوجوانی و جوانی، می‌تواند تأثیرات منفی زیادی بر روان فرد بگذارد. در آموزه‌های اسلامی، پیامبران و امامان به اهمیت مراقبت از افرادی که در معرض آسیب اجتماعی قرار دارند، تأکید کرده‌اند. امام علی (علیه‌السلام) در روایتی می‌فرماید:

"کسی که در مشکلات زندگی تنها بماند، به زودی در دام فساد می‌افتد".

این حدیث نشان‌دهنده این است که فردی که از خانواده طرد شود و از حمایت آن بی‌بهره باشد، احتمال بیشتری برای انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد خواهد داشت.

یکی از پیامدهای کمبود عاطفه اعتیاد در آینده است بیشتر معتادان در کودکی دچار کمبود محبت از سوی خانواده بوده و آن‌ها از کوچک‌ترین محبت افراد ناباب و نااهل به سمت آن‌ها رفته و پس از مدتی به فرد معتاد تبدیل می‌شوند.^۱

روابط میان والدین و فرزندان باید بر اساس همکاری و حمایت متقابل باشد. در صورتی که فردی از خانواده طرد شود، نه تنها از حمایت روحی و عاطفی خود محروم می‌شود، بلکه در معرض آسیب‌های روانی و اجتماعی بیشتری قرار می‌گیرد.^۲

خانواده نقش و عنصر مهمی در اعتیاد نوجوانان است فقدان احساس مسئولیت پدر و مادر، تربیت غلط کودک، کمبود محبت در دوران کودکی و ... و ۴- سایر عوامل روابط و دوستی‌های خطرناک با افراد معتاد، بیماری‌های مزمن و لاعلاج، نقص عضو، بیماری‌های روانی و شخصیتی و یا تأثیر ژن در بروز اعتیاد عوامل نام برد.^۳

محیط در اعتیاد نوجوان اهمیت دارد و باعث‌وبانی آن است در آیه قرآن نیز به این امر اشاره می‌شود و می‌فرماید:

۱. پاک نیا، عبدالکریم، پدیده اعتیاد، ج ۱، ص ۲۲.

۲. موسوی، سید روح‌الله، حکمت و آموزه‌های اجتماعی در قرآن و حدیث، ص ۱۲۲.

۳. قاسمی روشن، از اعتیاد زن تا نابسامانی خانواده، ص ۳۲-۲۹.

اگر روابط اجتماعی به گونه‌ای باشد که اجازه کج روی را به افراد بدهد و آن‌ها با کمال بی تفاوتی شاهد ناهنجاری یکدیگر باشند، چنین ساختار ناسالمی، آمادگی برای هر نوع انحرافی را دارد. از این رو، قرآن کریم امت‌های پیشین را نکوهش می‌کند که چرا از فساد و منکرات جلوگیری نکردند تا مانع از عذاب الهی شوند: فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ؛ [هود، آیه ۱۱۶] پس چرا از میان امت‌های پیش از شما [که به عذاب الهی هلاک شدند]، گروهی باقی نماندند تا از فساد در زمین جلوگیری کنند؛ مگر اندکی از آن‌ها که ما نجاتشان دادیم. نداشتن سرپناه ه افراد فرصت طلب این فرصت را می‌دهد که سوءاستفاده جنسی از دختران فراری داشته باشند. تجاوز جنسی یکی از آسیب‌های اجتماعی است که در اثر کمبود محبت والدین به فرزندان از طرف فرزندان انجام می‌گیرد بنابراین یکی از آسیب‌های اجتماعی ناشی از طرد از طرف خانواده تجاوز جنسی است.

نتیجه گیری

طرد شدن از خانواده باعث آشفتگی و بروز آسیب‌های جدی برای فرزندان می‌شود آسیب‌های اجتماعی پیوند دوطرفه با خانواده‌دارند آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، فرار از خانواده، سرقت، منحرف شدن و تجاوز جنسی از جمله آسیب‌هایی است که از سوی خانواده و طرد آن‌ها فرزندان به‌سوی این آسیب‌های سوق داده می‌شوند

تجاوز جنسی مایه آلودگی اجتماعی این آسیب این است که فرد مطرود با بیرون رفتن از منزل و فرار از منزل به علت طرد مجبور است برای حل مشکلات خود به خطا رفته و دچار انحراف گردد لذا طرد از خانواده باعث آسیب اجتماعی تجاوز جنسی و انحراف و آلودگی و عفت و پاک‌دامنی می‌شود.

ابراز دوستی و محبت شخص که از خانه مطرود می‌شود برای کمبود و جبران این کارکرد در خانواده شرایط بیرون از خانه و دوستی‌های ناباب که باعث فرار او می‌شود و نوجوان که از طرف خانواده این محبت را نبیند در اجتماع به دنبال این دوستی‌ها رفته و در نتیجه یکی از آسیب‌های اجتماعی طرد نوجوان از خانواده فرار از خانه است.

طرد شدن از خانواده و از طرف والدین مشکل اساسی و زمینه‌ساز بزهکاری است خطای خانواده در شخص و ارزش و هنجارها شکسته می‌شود و افراد بزهکار در اجتماع به علت مطرود شدن از خانواده دچار این آسیب می‌شوند و انحراف و بزهکاری حاصل مطرود شدن از خانواده است.

سرقت و دزدی دیگر عاملی است که نوجوان از خانه مطرود به آن رو می‌آورد و عوامل و انگیزه‌های سرقت نداشتن سرپناه و یا پول کافی برای تأمین نیازها است بنابراین در آموزه‌های اسلامی بین طرد نوجوان از خانواده و آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، فرار از خانه، تجاوز جنسی و منحرف شدن و سرقت و دزدی رابطه معنادار وجود دارد و این آسیب‌ها حاصل کمبود و نبود مهر و عاطفه و پذیرش از طرف خانواده و والدین است.

منابع

*قرآن کریم

۱. ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة، بیروت، دارالکتب اسلامیة، چاپ سوم، ۱۴۲۰.
۲. احمدی، علی اصغر، اصول تربیت، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۷ ش.
۳. اعرافی، علیرضا، تربیت فرزند با رویکرد فقهی، ج ۱، چاپ ۲، تهران، مؤسسه فرهنگی هنری اشراق و عرفان، ۱۳۹۵ ش.
۴. افلاکی، حسین، آسیب های اجتماعی، علل و عوامل بروز، مقاله کنفرانس، تهران، همایش ملی علوم تربیتی و روان شناسی، ۱۳۹۳ ش.
۵. ایازی، محمد علی، اسلام و تنظیم خانواده، تهران، نشر دفتر فرهنگ اسلامی، ج ۱، چاپ ۲، ۱۳۷۴ ش.
۶. آمدی تمیمی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، قم، دارالحديث، ۱۳۸۳ ش.
۷. برگنرهارلوک، الیزابت، روان شناسی شخصیت، ترجمه پرویز شریفی درآمدی، تهران، آوای نور، ۱۳۹۰ ش.
۸. بهشتی، احمد، گوهر و صدف دین محاسن و مکارم الاخلاق، تهران، ماهنامه مکتب اسلام، شماره ۴، ۱۳۸۱ ش.
۹. پاک نیا، عبدالکریم، پدیده اعتیاد، قم، پاد اندیشه، ۱۳۹۳ ش.
۱۰. پسندیده، عباس، درآمدی بر پیشگیری از اعتیاد با رویکرد اسلامی، قم، دارالحديث، ۱۳۹۲ ش.
۱۱. تاوریس، کارول، روان شناسی خشم، ترجمه احمد تقی پور، ج ۱، چاپ ۴، تهران، دایره، ۱۳۸۴ ش.
۱۲. حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، ویراستاری سید باقر میر عبداللهی، تهران، مؤسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۹۳ ش.
۱۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱، تهران، روزنه، ج ۱، چاپ ۲، ۱۳۷۷ ش.

۱۴. سادات، محمد علی، رفتار والدین با فرزندان، ج ۱، چاپ ۱۳، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۹۰ ش.
۱۵. صادقیان، احمد، قرآن و بهداشت روان، ج ۱، چاپ ۱، تهران، زمزم هدایت، ۱۳۸۹ ش.
۱۶. فراهانی، مجتبی، تربیت اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)، تهران، نشر پنجره، ج ۱، چاپ ۳، ۱۳۸۶ ش.
۱۷. فیاضی، علی، مبانی تربیت و اخلاق اسلامی، تهران، نشر مسعی، ج ۱، چاپ ۱، ۱۳۷۷ ش.
۱۸. قاسمی روشن، از اعتیاد زن تا نابسامانی خانواده، تهران، مطالعات راهبردی، ۱۳۸۲ ش.
۱۹. قائمی، علی، خانواده و مسائل نوجوان و جوان، ج ۱، چاپ ۳، تهران، نشر شفق، ۱۳۶۸ ش.
۲۰. قائمی، علی، کودک و خانواده نابسامان، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ج ۱، چاپ ۸، ۱۳۹۰ ش.
۲۱. قربان حسینی، علی اصغر، جرم شناسی و جرم یابی سرقت، تهران، سازمان جهاد دانشگاهی استان خراسان رضوی، ج ۱، چاپ ۲، ۱۳۸۱ ش.
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۵، تصحیح علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتاب اسلامی، ۱۳۶۳ ش.
۲۳. گینات، حیم، روابط معلم و دانش آموز، ترجمه سیاوش سرتیپی، تهران، نشر علم، ۱۳۹۰ ش.
۲۴. اسدی جرجافکی، فرهاد، آسیب شناسی اجتماعی در نوجوانان امروزی، تهران، آزادی قلم، ج ۱، چاپ ۱، ۱۴۰۳ ش.
۲۵. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، نشر ادنا، ج ۲، ۱۳۸۴ ش.
۲۶. موکی یلی، روزبه، عقده های روانی، قم، آستان قدس رضوی، ج ۱، چاپ ۲، ۱۳۷۴ ش.
۲۷. مهکام، رضا، خانه گریزی دختران (ریشه ها و پی آمدها)، ج ۱، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ج ۱، چاپ ۱، ۱۳۸۳ ش.
۲۸. نوری طبرسی، میرزا حسن، اصل اخلاقی پیامبر اکرم (ص) در ارتباط با مسائل اجتماعی، ج ۲، ۱۴۰۸ ق.

۲۹. نوری، مهدی، رشد و تکامل شخصیت (رفتار بهنجار و نابهنجار)، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کلمه، ج ۱، چاپ ۱، ۱۳۶۸ ش.
۳۰. الهامی نیا، علی اصغر، تعلیم و تربیت اسلامی، تهران، افق فردا، ۱۳۷۹ ش.
۳۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، تهران، انتشارات اسلامیة، ج ۱، چاپ ششم، ۱۳۶۷ ش.
۳۲. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ترجمه خسروی موسی، تهران، کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۷۷ ش.